

Проблеми нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні

Шелест О.Л.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин та фінансів
Харківського торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

Криворучко Ю.О.

студент
Харківського торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

У статті розглянуто теоретичні питання нетарифного регулювання, заходи нетарифного регулювання та їх значення. Проаналізовано актуальні проблемні питання здійснення заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Висунуто пропозиції щодо вирішення наявних проблемних питань нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні.

Ключові слова: нетарифне регулювання, заходи нетарифного регулювання, зовнішньоекономічна діяльність, квотування, ліцензування, протекціонізм, міжнародна торгівля.

Шелест А.Л., Криворучко Ю.А. НЕТАРИФНОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УКРАИНЕ

В статье рассмотрены теоретические вопросы нетарифного регулирования, мероприятия нетарифного регулирования и их значение. Проанализированы актуальные проблемные вопросы осуществления мероприятий нетарифного регулирования внешнеэкономической деятельности. Выдвинуты предложения относительно решения существующих проблемных вопросов нетарифного регулирования внешнеэкономической деятельности в Украине.

Ключевые слова: нетарифное регулирование, меры нетарифного регулирования, внешнеэкономическая деятельность, квотирование, лицензирование, протекционизм, международная торговля.

Shelest O.L., Krivoruchko Ju.O. PROBLEMS OF NON-TARIFF REGULATION OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY IN UKRAINE

The article reviewed the theoretical issues of non-tariff regulation, non-tariff regulation measures and their significance. Analyzed the current problematic issues of the implementation of non-tariff regulation of foreign trade activity. Suggestions have been put forward regarding the solution of the existing problematic issues of non-tariff regulation of foreign economic activity in Ukraine.

Keywords: non-tariff regulation, non-tariff regulatory measures, foreign economic activity, quoting, licensing, protectionism, international trade.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Обмеженість заходів тарифного регулювання, що зумовлено зменшенням ефективності застосування мита, робить більш актуальним питання щодо застосування заходів нетарифного регулювання, які держава може використовувати безпосередньо на відміну від митного тарифу, який регулюється СОТ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Існує широкий спектр заходів та методів регулювання зовнішньоекономічної діяльності, одним з яких є метод нетарифного регулювання. Розкриттю механізмів нетарифного регулювання сприяли такі вітчизняні науковці:

Н. Науменко, Н. Ткаченко, Н. Дуна, І. Софіщенко, А. Мазаракі, Л. Черчик, О. Гребельник, В. Саяпін та багато інших. Незважаючи на значну кількість наукових праць, досліджень і публікацій, недостатньо широко висвітлені питання, пов'язані з реформуванням діючої системи нетарифного регулювання.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є виявлення наявних проблем системи нетарифного регулювання, їх аналіз та виявлення подальших можливостей щодо їх подолання.

Вклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах інтеграційних

процесів в Україні існує виправдана необхідність ефективного регулювання зовнішньої торгівлі, а саме використання засобів формування зовнішньоекономічної діяльності. Ця необхідність зумовлена забезпеченням інтересів країни у світовій економічній системі, розвитком національного виробництва, підтримкою економічних зв'язків на міжнародній арені залежно від загальної ситуації у світі і виходячи з особистих (політичних, економічних, юридичних та ін.) цілей держави.

Чинне законодавство визначає зовнішньоекономічну діяльність як діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, яка побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території країни, так і за її межами [1].

Сьогодні масові зміни всесвітнього господарства реалізуються шляхом характерного впливу на формування економіки України у цілому. Відповідного значення набуває зовнішньоекономічна діяльність, так само як і складова частина фінансового формування держави. У нинішніх обставинах інтернаціоналізації виробництва Україна має необхідність структурної перебудови економіки за умов розширення експорту країн світу, що надає вірогідність сформувати ефективну експортоорієнтовану стратегію. Таким чином, протягом останніх років зовнішньоекономічна діяльність України характеризується зростаючими темпами міжнародної торгівлі, за введення аргументованої стратегії розвитку експортна спрямованість здатна гарантувати державі міцні конкурентоздатні позиції в інтернаціональних ринках.

Наявний механізм регулювання зовнішньої торгівлі передбачає комплексність його взаємопов'язаних елементів, які є досить мінливими через вплив розвитку виробничих сил та інтересів виробників і споживачів, механізмів їх міжнародно-правового та національного регулювання. Тарифне регулювання поступово зменшує свою ефективність через зменшення ролі мита як засобу торговельної політики, тому все більш актуальним стає питання про важливість застосування засобів нетарифного регулювання. Нетарифне регулювання надає можливість державі безпосереднього втручання в процес зовнішньоторговельного обміну. Застосування методів нетарифного регулювання здійснюється безпосередньо урядом країни та не є вимогою міжнародних угод на відміну від тарифів, використання яких регулюється СОТ.

Протягом останніх років у регулюванні зовнішньої торгівлі країни спостерігається суттєве посилення ролі нетарифного регулювання у забезпеченні захисту внутрішнього ринку, що проявляється у збільшенні кількості випадків застосування нетарифних заходів до імпорту. В Україні виявлена тенденція зростання кількості застосувань нетарифних заходів зі збільшенням обсягів застосування нетарифних заходів щодо українського імпорту на 63% визначається саме його обсягом [2, с. 43].

Чинне законодавство України визначає нетарифне регулювання як комплекс заходів обмежено-заборонного порядку, що перешкоджають проникненню іноземних товарів на внутрішній ринок країни. Нормативно-правовими адміністративними заходами нетарифного регулювання є ліцензування і квотування зовнішньоекономічних операцій. Законодавством також визначено сутність цих понять, а саме під ліцензуванням розуміється комплекс адміністративних дій органу виконавчої влади з питань економічної політики з надання дозволу на здійснення суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності експорту (імпорту) товарів. Що ж стосується поняття «квотування», то конкретного визначення в законодавстві не існує, однак існує поняття «квоти» які поділяються на п'ять видів, характеристику яких наведено в табл. 1 [1].

Можна зробити висновок, що у загальному розумінні поняття «квота» трактується як допустима кількість товару під час здійснення експорту або імпорту стосовно них.

Тарифні квоти вважаються одним з ефективних і порівняно простих уживаних (порівняно з іншими інструментами нетарифного регулювання) інструментів обмеження під час виконання зовнішньоекономічних операцій. Дослідження підтверджують, що саме існування тарифних квот на ввезення конкретних продуктів з України стало істотним бар'єром і чинником зниження переваг з уведення ЗВТ між Україною та Євросоюзом.

Неодноразово декларувалося, що однією з основних позитивних рис вільної торгівлі України з ЄС буде миттєве введення безмитної торгівлі майже по абсолютно усіх товарах. Це повинно було послужити причиною пожвавлення зовнішньої торгівлі і збільшення різноманітних вигід зі здійснення зовнішньоекономічної діяльності. У практиці, згідно з Угодою про асоціацію між Україною і ЄС, ставки ввізного мита сторін стануть скорочуватися з часом відповідно до графіків сторін.

Протягом певного перехідного періоду ставки мита будуть понижені або скасовані.

Характеристика квот

Вид квот	Характеристика квот
Квоти (контингенти) глобальні	Установлюються по товару (товарах) без зазначення конкретних країн (груп країн), куди товар (товари) експортується або з яких він (вони) імпортується
Квоти (контингенти) групові	Установлюються по товару (товарах) із визначенням групи країн, куди товар (товари) експортується або з яких він (вони) імпортується
Квота експортна (імпортна)	Граничний обсяг певної категорії товарів, який дозволено експортувати з території України (імпортувати на територію України) протягом установленого строку та який визначається в натуральних чи вартісних одиницях
Квоти (контингенти) індивідуальні	Установлюються по товару (товарах) із визначенням конкретної країни, куди товар (товари) може експортуватися або з якої він (вони) може імпортуватися
Квоти спеціальні	Граничний обсяг імпорту в Україні певного товару (товарів), що є об'єктом спеціального розслідування та/або спеціальних заходів, який дозволено імпортувати в Україну протягом установленого строку та який визначається в натуральних та/або вартісних одиницях виміру

Особливо не здійснилися ділові очікування аграріїв: згідно з багатьма товарними позиціями сільськогосподарської продукції і продукції її переробки, з 1 січня 2016 р. Україна дійсно придбала можливості безмитної торгівлі, проте тільки в межах тарифних квот.

Додатковим нетарифним бар'єром для українських експортерів у країні ЄС уважається також механізм адміністрування тарифних квот. Відповідно до законодавства Євро-союзу, існує два принципи адміністрування тарифних квот: «перший прийшов – перший обслуговується» і «за допомогою системи імпортних ліцензій».

Таким чином, український суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності ніяк не може використати квоту (навіть за її наявності), якщо відсутній запит на цю продукцію з імпортера країни – члена ЄС. Дані про залишки тарифних квот, які видаються за допомогою системи імпортних ліцензій, сам експортер отримати ніяк не може, вона надається тільки на запит компетентного органу директором Європейської комісії з питань сільського господарства. Можна припустити, що адміністрування тарифних квот через систему імпортних ліцензій створює певне підґрунтя для зловживань, адже вся інформація про запити імпортерів із країн ЄС зосереджена в державному органі України, який може її повідомити лише окремим експортерам [3, с. 51–53].

Система нетарифного регулювання ЗЕД в Україні знаходиться у стадії розвитку. Її формування здійснюється під впливом численних чинників, які мають подвійний характер. Типові завдання урядового регулювання еко-

номіки в нинішній період вимагають досить великого використання ефективних діючих важелів у зовнішньоторговельних взаємовідносинах, якими вважаються способи нетарифного регулювання. Нетарифне регулювання в Україні характеризується відсутністю єдиного законодавчого акту. Крім того, одиничні події нетарифного регулювання знаходяться в нормативно-правових діях різної юридичної сили, що не завжди дає можливість учасникам ЗЕД правильно використати певні норми.

Україна зобов'язана реалізовувати власні операції ліцензування імпорту в узгодженні з інструкціями «Угоди про ліцензування імпорту», які передбачають прозорість, спрощення й прискорення процедур і не повинні чинити дуже обмежувальну дію на торгівлю. До технічних способів нетарифного регулювання ЗЕД, які застосовуються в Україні, відносяться обов'язкова сертифікація, санітарний та інші різновиди контролю на кордоні. Щодо обов'язкової сертифікації імпортованої продукції, в «Угоді про технічні бар'єри в торгівлі» й «Угоді про партнерство та співпрацю» встановлено, що будь-яка держава володіє правом здійснювати заходи, які вважаються необхідними для охорони життя або здоров'я особи, охорони довкілля або уникнення шахрайських операцій, на рівні, який вважає необхідним.

Заходи нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності налічують сотні видів, але в Україні вони недостатньо систематизовано, а отже, раціональним буде оптимально врегулювати інструменти наявних у державі заходів нетарифного регулювання

за допомогою їх формалізації в законодавчій площині, крім того, узагальнити і систематизувати у базі міжнародно-правових норм ГАТТ/СОТ і угод цієї організації у сфері нетарифного регулювання, дотримуючись загальноприйнятого підходу до групування таких заходів і ніяк не вдаючись до детального визначення кожної з нетарифних подій у сукупному переліку.

Для дієвості системи заходів нетарифного регулювання ЗЕД в Україні необхідно забезпечити її ефективне функціонування, гармонізацію економічного, інституційного і законодавчого складників з урахуванням державних інтересів, з акцентом у бік національного товаровиробника і споживача, їх підтримки і захисту. Результативне здійснення такого роду стратегії має бути забезпечене міцною виконавчою вертикаллю державних органів влади, які володіють повноваженнями у даній сфері, і системою правових норм, які б визначали механізм нетарифного регулювання й забезпечували відповідне здійснення своїх обов'язків указаними органами влади. Під час вибору системи заходів регулювання ЗЕД необхідно зважено підходити до застосування таких заходів, керуючись при цьому національними інтересами держави, пов'язаними, насамперед, із захистом інтересів вітчизняних товаровиробників і споживачів шляхом створення сприятливих умов для розвитку національного господарства та інтеграції в систему світогосподарських зв'язків [4].

У всесвітній системі зниження рівня тарифних ставок загострення інтернаціональної конкуренції і глобальна економічна криза призвели до активізації нетарифного протекціонізму. Внаслідок цього країни, особливо розвинені, розширили практику застосування нетарифних засобів, що дискримінують діяльність їхніх торгових партнерів. Така практична діяльність здатна спровокувати торгові війни, які негативно впливають на всесвітню торгівлю у цілому і мають усі шанси стати перешкодою подальшого відновлення світової економіки. Із цієї причини СОТ зобов'язана допомогти уникненню нетарифного протекціонізму з негативними макроекономічними результатами. Поліпшення системи нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності повинне реалізуватися згідно з такими тенденціями, як: чітке визначення предметів нетарифної системи, її принципів; законодавче відособлення нетарифної системи з інших, близьких за формами і цілями типів діяльності; перегляд системи органів, які здійснюють заходи нетарифного регулювання, законодавче закріплення

їх вичерпного переліку та правового статусу, усунення дублювання; розроблення механізму взаємодії органів, які формують нетарифну систему, як між собою, так і з іншими державними органами; подальша деталізація в нормативних актах принципу законності, відповідно до якого нетарифна система може здійснюватися лише компетентними органами у межах її адміністративно-митних повноважень із дотриманням процедур видачі дозволу, ліцензії, квоти; вдосконалення і законодавче закріплення провадження у справах із питань нетарифного регулювання; посилення відповідальності посадових осіб, до повноважень яких відноситься видача дозволу заявникам; удосконалення механізму захисту прав осіб, які звертаються в органи нетарифної системи за допомогою адміністративного судочинства [2, с. 44–45].

Зростання обсягів імпорту товарів на внутрішньому ринку України, які за рівнем конкурентоспроможності порівняно з імпортованими аналогами є на порядок вищими, призводить до збільшення обсягів імпортоспоживання. Труднощі в пошуку потенційних ринків збуту для експорту вітчизняних товарів через невідповідність її європейським стандартам та низьку конкурентоспроможність можуть призвести до згорання низки виробництв та подальшого нарощування негативного сальдо торговельного балансу. Сировинна спрямованість експорту, що включає низький відсоток доданої вартості, і практично абсолютна відсутність високотехнологічних виробництв загострюють неефективну міжнародну спеціалізацію України і збільшують уразливість економічного формування від зовнішніх чинників. Необхідна гармонізація технічного регулювання до міжнародних стандартів, указівок і рекомендацій для диверсифікації зовнішніх ринків збуту і, крім того, сприяння розвитку інституту добровільної сертифікації виробництва за допомогою підвищення відповідальності бізнесу з метою модернізації моделей господарювання, що сприятливо стане впливати на конкурентоспроможність вітчизняної продукції [5, с. 25–26].

Висновки з цього дослідження. Таким чином, виходячи з вищезазначеного, можна зробити висновок про те, що методи нетарифного регулювання здійснюють великий вплив на міжнародну торгівлю і стають більш затребуваними для застосування, однак мають певні недоліки, які потребують подальшого вдосконалення для більшої ефективності використання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 04.10.2018 № 959-XI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12>. Назва з екрану.
2. Іваншина С.Ю., Астапова Є.Г. Нетарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні. Економічний простір. 2017. № 1. С. 38–46.
3. Панасейко І.М., Губа М.О. Проблеми нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в умовах дії зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. Бізнес Інформ. 2017. № 2. С. 50–54.
4. Дяченко О.В. Національні регулятори зовнішньоекономічної діяльності України. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2015. № 5. С. 76–79.
5. Мельник Т., Пугачевська К. Нетарифне регулювання у країнах ЄС. Вісник КНТЕУ. 2014. № 2. С. 15–28.

REFERENCES:

1. Pro zovnishnoekonomichnu diialnist [Elektronnyi resurs] : Zakon Ukrainy vid 16 vid 04.10.2018 № 959-XII // Verkhovna Rada Ukrainy. Zakonodavstvo Ukrainy: [baza danykh]. – Rezhym dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12>. – Stanom na 27.11.2018. – Nazva z ekranu.
2. Ivanshyna S. Yu. Netaryfne rehuliuвання zovnishnoekonomichnoi diialnosti v Ukraini / S. Yu. Ivanshyna, Ye. H. Astarova // Ekonomichnyi prostir. – № 1. – 2017 r. – S. 38-46.
3. Panaseiko I. M. Problemy netaryfnogo rehuliuвання zovnishnoekonomichnoi diialnosti v umovakh dii zony vilnoi torhivli mizh Ukrainoiu ta YeS / I. M. Panaseiko, M. O. Huba // Biznes Inform. – 2017. – № 2. – S. 50-54.
4. Diachenko O. V. Natsionalni rehulyatory zovnishnoekonomichnoi diialnosti Ukrainy O. V. Diachenko // Visnyk Khmelnytskoho natsionalnogo universytetu. Ekonomichni nauky. – 2015. – № 5. – S. 76-79.
5. Melnyk T. Netaryfne rehuliuвання u krainakh YeS/ T. Melnyk, K. Puhachevska // Visnyk KNTEU. – 2014. – № 2. – S. 15-28.